

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Джуза Анастасія Олександрівна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

Розкрито основні методи виявлення та профілактики домашнього насильства на прикладі досвіду США. Розглянуто поняття домашнього насильства, його прояви, поведінку особи, яка вчиняє злочин. Проаналізовано поняття жертви злочину та питання протидії насильству в сім'ї.

Ключові слова: домашнє насильство; особа злочинця; жертва; насильство в сім'ї; фізичне насильство; психологічний вплив.

Раскрыты основные методы выявления и профилактики домашнего насилия на примере опыта США. Рассмотрены понятие домашнего насилия, его проявления, поведение лица, совершающего преступление. Проанализировано понятие жертвы преступления и вопросы противодействия насилию в семье.

Ключевые слова: домашнее насилие; личность преступника; жертва; насилие в семье; физическое насилие; психологическое воздействие.

It is clarified the main methods of detection and prevention of domestic violence based on the experience of the United States. The concept of domestic violence, its detection, behavior of a person who commits a crime was exposed and reviewed. Also it was analyzed the role of the victim and issues of domestic violence.

Keywords: domestic violence; identity of the offender; victim; violence in the family; physical violence; psychological impact.

Практика по боротьбі з домашнім насильством в Україні та інших країнах світу носить доволі глобальний характер. Згідно зі статистичними даними Ю.Саєнко, заступника директора Інституту соціологічних досліджень НАН України, 68 % жінок у країні систематично потерпають від насильства в сім'ї, в тому числі 20 % - лише «інколи», а 32 % опитуваних вказали, що насильство в сім'ї їх не торкнулося [1]. Згідно зі статистикою Міністерства внутрішніх справ України протягом останніх років серед домінуючих видів насильства і протиправних дій щодо жінок були наступні: навмисні вбивства та вбивства з обтяжуючими обставинами, навмисні

тяжкі тілесні ушкодження, зґвалтування, задоволення статевої пристрасті неприродним способом [2].

Не можна стверджувати, що домашнє насильство – це суто випадки нанесення тяжких тілесних ушкоджень, вбивство або зґвалтування. Оскільки насильство в сім'ї може бути не лише фізичним, а й психологічним. Психологічне насильство спрямоване на безпосереднє посягання на думки, вчинки, життєві цінності жертви. Ці злочинні дії найчастіше залишаються латентними. Якщо брати за приклад середньостатистичну українську родину, то можна стверджувати, що у 80% випадків психологічного насильства в таких

сім'ях, жертви насилля навіть самі не розуміють, що таке діяння по відношенню до них є протиправним та караним, не кажучи вже про повідомлення про такі випадки до органів внутрішніх справ. Це свідчить про відсутність правової обізнаності жертв домашнього насильства, страх не бути почутими та страх перед помстою свого кривдника [1].

Домашнє насильство є одним з найбільш розповсюджених протиправних дій в усіх країнах світу, включно з Україною. У кожній країні є люди, які безпосередньо зіштовхнулися з цією проблемою і на собі відчули гніт та болісні як у фізичному плані, так і в моральному наслідки цього негативного соціального явища.

Крізь призму досвіду країн світу, а також крізь стомлені та зневірені очі жертв таких злочинів можна простежити наступну закономірність: людина (не важливо чоловік це чи жінка, доросла чи дитина) зіштовхнувшись з цим явищем, розуміє лише одне – те, що вона залишається з цією проблемою один на один. Далі приходить відчай і відчуття, що ти не потрібен ні близьким, ні країні, ні, власне, вже сам собі. Такі люди просто опускають руки і втрачають сенс як у боротьбі за свої права і свободи, так і у відновленні справедливості у своєму «мікросвіті».

Хотілося б більш детально зупинитися на міжнародному досвіді США, а саме дослідженнях провідних науковців з питань запобігання та профілактики домашнього насильства Масачусетської коаліції проти сексуального насильства та насильства в сім'ї (далі Коаліція) [3].

Провідні науковці Коаліції провели низку досліджень та зробили спробу відповісти на запитання, що таке домашнє насильство та як допомогти жертвам насильства в сім'ї, а також як вселити в них впевненість у тому, що вони не залишаються наодинці з цією соціально нездоровою проблемою.

Насильство в сім'ї включає в себе широкий діапазон поведінки, а саме процес, коли одна людина шляхом застосування силових методів та методів примусу чинить фізичне або психологічне насильство над іншою людиною (чоловіком, дружиною, партнером, ді-

вчиною, хлопцем, дитиною, підлітком та/або дорослим членом родини). Насильство в сім'ї також проявляється через жорстоке поводження та нанесення побоїв, що є проявами негативно спрямованої поведінки, а не одиничним актом насильства.

Насильство призводить до травмування та каліцтва жертв, але насильство в сім'ї не завжди є фізичним. Тактична діяльність злочинців з такою негативною спрямованістю може проявлятися також у певних обмеженнях, які вони застосовують до своїх жертв. Серед таких психологічних або фізичних обмежень можна визначити наступні: ізоляція, економічні маніпуляції, примус, залякування і погрози, емоційне насильство, словесні образи, переслідування, фізичне насильство над діями особи, сексуальне насильство (згвалтування), що в подальшому може призвести до суїциду жертви одного (або декількох) з зазначених обмежень.

Існує різноманіття термінів, які використовуються для опису насильства в сім'ї. Потрібно чітко розуміти різницю між побутовим насильством на ґрунті сімейних відносин і розбратом та суперечками у відносинах членів родини. Більшість людей котрі перебувають у сімейних відносинах або проживають під одним дахом, фактично не вдається до насильства щодо своїх партнерів, незалежно від інтенсивності конфліктів та різкості у спілкуванні. Можна стверджувати, що розбіжності поглядів є нормальною частиною здорових відносин, заснованих на повазі і рівності. У свою чергу, насильство та нелюдське поводження, включно з погрозами у припиненні відносин через фізичне насильство, – це щось зовсім інше. Це явище впливає на кожен аспект життя жертви, а також створює значний дисбаланс сил та владних повноважень у відносинах. Коли людина використовує такий термін як «суперечка», щоб описати насильство у своїй сім'ї, реакцією на це є применшення значення цього вчинку, а частіше цей вчинок взагалі не вважається злочином. Це і забезпечує неточне уявлення про серйозність конкретного епізоду вчиненого насильства в сім'ї. Суть у тому, що неприйнятним є сам факт, коли особа намагається контролювати

думки, переконання та дії свого партнера, друга або будь-якої іншої близької людини.

Поведінка особи, яка вчинила насильство в сім'ї, вивчається шляхом аналізу. Досліджується її життя та сам вчинок, походження, культура, сім'я та соціальна група, з якої ця особа походить. Не слід забувати про вчинення злочину на фоні зловживання алкоголем або наркотичними речовинами, генетики, стресів, гніву, психологічної хвороби або проблем у стосунках. Однак, можна з упевненістю стверджувати, що ці фактори часто використовуються як виправдання і можуть загострити та посилити насильницьку поведінку злочинця, адже він не буде до кінця розуміти можливість свого покарання. Моральне та психологічне прийняття насильства в сім'ї посилюється ще й тим, що особи, котрі зловживають вчиненням зазначеного злочину не заарештовуються, не засуджуються і не несуть жодної відповідальності за свої дії. Без втручання та викриття насильства в сім'ї воно може стати більш руйнівним, а іноді й привести до летальних наслідків.

Жертв вчинення зазначених дій можна і потрібно виявляти, адже не кожна людина є настільки сміливою щоб розказати про «негаразди» у своєму домі. Досвід США виводить назовні ті проблеми у профілактиці та запобіганні домашньому насильству, які мають місце й у нашій державі. Адже у США існує низка органів, призначенням яких є вивчення проблем домашнього насильства, а також визначення жертв зазначених злочинів, у тому числі і без їх заяви про вчинення насильства в їх конкретній сім'ї. Таким моніторингом та відстеженням займається Національна коаліція проти домашнього насильства США, також цьому сприяло прийняття так званої тріади актів щодо захисту жінок від домашнього насильства (Violence Against Women Act of 1994, 2000, 2005) [5]. Сполучені Штати протягом тривалого часу практикують у боротьбі із домашнім насильством використання нової посади у відділеннях поліції. Особа, котра перебуває на цій посаді, займається виключно проблемами домашнього насильства, для чого у неї є всі потрібні владні повноваження з профілакти-

ки та запобігання домашній тиранії, зокрема використання надзвичайного «тимчасового обмежувального припису». Зазначений припис видається на період 24-ох годин у разі скоєння насильства чи існування серйозної загрози у скоєнні насильства, загрози життю, здоров'ю чи добробуту людини. Також цей припис гарантує безпеку особі до одержання судового охоронного ордеру [3].

Потрібно зупинитися на тому, хто може стати жертвою домашнього насильства, щоб чітко розуміти, кому, у першу чергу, потрібно надавати допомогу для профілактики та недопущення в подальшому вчинення злочину.

Отже, жертвами домашнього насильства можуть стати:

- будь-які особи - насильство в сім'ї вчиняється стосовно жінок і чоловіків, стосовно дітей і дорослих будь-якого віку, расової чи етнічної приналежності, релігійних поглядів, осіб у сімейних відносинах чи одиноких, багатих чи бідних;

- жінки - Міністерство юстиції США вважає, що понад 90% всіх жертв насильства в сім'ї є жінки, а більшість злочинців становлять саме чоловіки;

- люди нетрадиційної орієнтації - геї, лесбійки, бісексуали і транссексуали, щодо яких вчиняється домашнє насильство. Їх права, як жертв зазначених злочинів, порушуються так само, як і права гетеросексуальних пар, але зловживання в зазначених сім'ях може посилюватися через соціальну ізоляцію, викликану гнобленням і дискримінацією суспільства;

- люди похилого віку - 11% людей 60-и років і старші повідомляють про домашнє насильство щодо них протягом останнього року. Винними виступають чоловік або дружина жертви (партнер), а також дорослі діти і дідусь/бабусь;

- діти - можуть самі стати жертвами насильства в сім'ї або бути використані для шантажування одного з батьків;

- підлітки - 18% дівчат і 7% хлопців з середньої школи (через фізичне насильство зі сторони тих, із ким вони зустрічалися у минулому);

- іммігранти - домашнє насильство в середині громади іммігрантів і біженців може привести до того, що жертви залишаються в соціальній та юридичній ізоляції, що викли-

кано ускладненнями через статус їх документів і питання доступу до інформації через незнання мови і культури. Отже, насильство може посилюватися шляхом соціальної ізоляції, мовних бар'єрів, а також недостатнього знайомства з місцевими законами і наданням послуг;

- чоловіки - 17% чоловіків стають жертвами домашнього насильства з боку своїх партнерів;

- інваліди - люди з обмеженими можливостями повідомляють про домашнє насильство стосовно них частіше, ніж інші. Піклувальники таких осіб у більшості випадків визнаються злочинцями [3].

Хто виступає злочинцями в злочинах, спрямованих на вчинення домашнього насильства? Особи, які вчиняють насильство в сім'ї, можуть бути представниками усіх верств населення, з будь-якою расовою та релігійною приналежністю, економічним статусом, рівнем освіти і професією. Використовується низка різноманітних термінів, щоб назвати людину, яка чинить насильство в сім'ї, серед них: винна особа, правопорушник, кривдник, особа з насильницькою спрямованістю. У той же час поведінка даної особи-злочинця залишається сталою. Злочинець у своїй протиправній діяльності використовує образливі тактики, такі як маніпуляція, страх, насильство, почуття провини у жертви, почуття сорому, ізоляції, а також навіювання принципу привілейованого становища чоловіка в родині, щоб зміцнити свої права і зберегти контроль над своїми жертвами (у даному випадку жінками).

Особи, які схильні до вчинення насильства в сім'ї, мають сталу віру в те, що вони мають право контролювати думки, почуття, переконання і дії своїх партнерів. Ця впевненість у праві контролювати інших осіб підкріплюється також переконаннями громади і суспільства. Насильники залишаються «нерозкритими», тому що вони часто мають привабливу зовнішність, проявляють увагу до сторонніх та, зокрема, до своїх партнерів, особливо коли знаходяться з ними на людях. Вони маніпулюють не лише своїми жертвами, а і тим, як інші сприймають їх разом. Вони майстри управління психікою людей, вони

завжди і всюди контролюють свою поведінку, особливо на публіці, що слугує способом приховування їх образливої поведінки перед суспільством, а жертв навпаки такі дії характеризують, як осіб з психологічними або психічними проблемами. Часто зловмисники бачать себе в якості жертв. Таке видозмінення реальності може призвести до того, що жертва сама опиняється в небезпеці з боку правоохоронних органів і втрачає будь-яку можливість у доведенні своєї невинуватості, а також вини якраз протилежної особи.

Безробіття, зловживання алкоголем і наркотиками, психічні або фізичні захворювання, а також стрес не є виправдувальними чинниками у вчиненні домашнього насильства. Наприклад, багато людей має залежність від алкоголю та/або наркотиків, але це не гарантує вчинення ними насильницьких злочинів, зокрема у сімейно-побутовій сфері. Кожна особа, незалежно від того, чи має вона певну негативну залежність, психологічну проблему, стрес та/або образу на члена своєї сім'ї, завжди має вибір вчинити їй зазначений насильницький злочин чи ні. Також вона має чітко усвідомлювати, що відповідальність нестиме саме вона, а також саме вона до кінця життя буде жити з усвідомленням вчинення насильства стосовно члена своєї сім'ї, незалежно від того, чи це фізичне, чи психологічне насильство [4].

Водночас, існують індивідуальні та глобальні фактори ризику для вчинення дій характерних для домашнього насильства. Наприклад, дослідження показали, що фізичне або психологічне сексуальне переслідування в дитинстві є одним з основних факторів ризику у вчиненні інтимного насилля партнером у майбутньому або вчиненні іншого виду домашнього насильства. На рівні розвитку сьогоdnішнього суспільства, з його проблемами та прискореним темпом життя, також враховуючи жорсткий гендерний дисбаланс, можна сказати, що для домашнього насилля створено доволі сприятливі умови. Насильство в сім'ї може бути взагалі зведене до мінімуму за своїми показниками або просто бути невидимим (латентним). У суспільства виникає так зване «звикання до злочину», що слу-

гує відсутністю реакції на вчинення злочину і як результат – відсутністю його фіксації, припинення та розкриття.

Хотілося б зупинитися більш детально на тому, як розглядається поняття «домашнього насильства» в США, а саме в штаті Массачусетс.

Массачусетська коаліція проти сексуального насильства та насильства в сім'ї підготувала документ, у якому увага акцентується на зв'язку протидії домашньому насильству шляхом використання законів штату Массачусетс (далі Штат) та викладом поняття, причин та умов вчинення актів домашнього насильства, переслідування членів сім'ї, згвалтування і сексуальних зазіхань. Найкращим вирішенням кожної конкретної справи, на думку науковців, є спілкування з адвокатом або юристом та можливість задати йому саме ті запитання, котрі стосуються конкретного епізоду вчинення насильства [5].

Інститут правових реформ Штату також брав участь у створенні зазначеного документу. Цей документ має вигляд інструкції або збірки порад для жертв злочинів та для юристів, котрі практикують розгляд справ такого характеру. Конкретизуючи, можна сказати, що у розділі «Побутове насильство» міститься важлива інформація про права жертв та постраждалих від насильства в сім'ї, також міститься інформація стосовно профілактики вчинення зазначених злочинів, інформація щодо використання «заборонного» ордеру, допомоги дітям (жертвам злочинів у сфері домашнього насильства), пошук житла, роботи, школи, судового перекладача, можливість імміграції жертв злочинів, а також надання правової самопомоги тим, хто вижив після злочину та намагається повернутися до нормального життя без насильства, страху та відчаю.

Наступним питанням, на яке відповідають представники Массачусетської коаліції проти сексуального насильства та насильства в сім'ї, є питання протидії та запобігання насильства в сім'ї?

Сексуальне і побутове насильство є складними проблемами з корінням, яке починає свої витоки з соціального та індивідуального

рівнів. Виходячи з цього, можна сказати, що запобігання сексуальному насильству в сім'ї потрібно починати з комплексного підходу. Цей підхід повинен включати вивчення всіх особливостей по кожній конкретній справі, вивчення кожної особи злочинця та жертви. Також потрібно відштовхуватись від факту, що незалежно від життєвих обставин кожна людина може змінити своє життя в кращий бік [6; 7].

У свою чергу, кожна людина може долучитися до процесу боротьби з насильством в сім'ї. Кожен має змогу дізнатися якомога більше про проблему домашнього насильства і поділитися своїм досвідом, а також вислухати досвід інших осіб. Це дає змогу знайти шляхи вирішення психологічних, соціальних, моральних та особистісних проблем, які виникають в осіб. У подальшому це спілкування може призвести до мінімізації сексуального та побутового насильства.

Кожен може об'єднати зусилля з іншим членом своєї родини, мешканцем одного району (регіону) або місцевими організаціями з метою підвищення своєї обізнаності і обізнаності інших у боротьбі з цією «сімейною хворобою». У кожного є можливість проявити ініціативу і винести питання домашнього насильства на розгляд у певних соціальних колах, а саме: на роботі, в школі, університеті, також через місцеві ЗМІ або соціальні мережі.

Кожна особа може співпрацювати з місцевими організаціями по боротьбі з насильством у сім'ї, організаціями Штату і національними організаціями для того, щоб вплинути на прийняття позитивних змін у законодавстві та позитивних соціальних змін по відношенню до жертв зазначених злочинів.

Отже, проаналізувавши досвід США, на прикладі конкретного Штату та функціонуючої у ньому організації можна зробити ряд висновків для нашої держави зокрема. Кожна окрема людина повинна бути почутою, кожній людині повинна бути надана допомога в боротьбі з жорстокістю в сім'ї. Держава не повинна відвертатися від жертв домашнього насильства, а повинна підтримувати як організації, які займаються вирішенням проблем

домашнього насильства, так і кожна родину окремо. Основною проблемою осіб, які підтверджені таким злочинам, є саме страх залишитися наодинці у цій боротьбі за своє життя та життя своїх дітей. Адже завжди набагато легше не допустити вчинення злочину, ніж потім боротися з наслідками вчинення злочину. Доречним було б перейняти досвід провідних країн світу, в тому числі і США у боротьбі з домашнім насильством та допомогти жертвам зазначених антисупільних злочинів.

Література

1. Саєнко Ю. І. Запобігання домашньому насильству / Ю. І. Саєнко. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://library.kr.ua/women.html/zapdomnas.html>;
2. Злочинність в Україні. Основні показники стану та структури злочинності за 2001–2013 рр. : стат. зб. – К. : ВПЦ МВС України, 2014. – 201 с.
3. Що таке домашнє насильство / Massachusetts Coalition Against Sexual Abuse and Domestic Violence. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nsvrc.org>.
4. Джу́жа А. О. Характеристика потерпілого від насильницьких злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи / А. О. Джу́жа // Актуальні проблеми забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 квіт. 2011 р.) – К. : Нац. акад. внутр. справ. – Ч. II. – 2011. – 152 с. – С. 104–105.
5. Брежнева І. Сімейна хвороба ХХІ століття / І. Брежнева // Закон і Бізнес. – 2013. – №11 (1101). – С. 23–28.
6. Христова Г. О. Судовий захист від насильства в сім'ї : інформ. матеріали для суддів / Христова Г. О. – К. : Юрінком Інтер, 2010 – 31 с.
7. Джу́жа А. О. Правові засади запобігання злочинам у контексті міжнародних стандартів захисту прав дитини в Україні / А. О. Джу́жа // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – Спец. вип. № 6. – С. 257–264.

Актуальні проблеми боротьби з домашнім насильством у Сполучених Штатах Америки

Домашнє насильство є одним з найбільш розповсюджених протиправних дій в усіх країнах світу, включно з Україною. У кожній країні є люди, які безпосередньо зіштовхнулися з цією проблемою і на собі відчули гніт та болісні як у фізичному плані, так і в моральному наслідки цього негативного соціального явища.

Насильство в сім'ї включає в себе широкий діапазон поведінки, а саме процес коли одна людина шляхом застосування силових методів та методів примусу чинить фізичне або психологічне насильство над іншою людиною (чоловіком, дружиною, партнером, дівчиною, хлопцем, дитиною, підлітком та/або дорослим членом родини). Насильство в сім'ї також проявляється через жорстоке поводження та нанесення побоїв, що є проявами негативно спрямованої поведінки, а не одним актом насильства.

Досвід США виводить назовні ті проблеми у профілактиці та запобіганні домашньому насильству, які мають місце і у нашій державі. Адже у США існує низка органів призначенням яких є вивчення проблем домашнього насильства, а також визначення жертв зазначених злочинів, у тому числі і без їх заяви про вчинення насильства в їх конкретній сім'ї. Таким моніторингом та відстеженням займається Національна коаліція проти домашнього насильства США, також цьому сприяло прийняття так званої тріади актів щодо захисту жінок від домашнього насильства (Violence Against Women Act of 1994, 2000, 2005).

Проаналізувавши досвід США, на прикладі конкретного Штату та функціуючої у ньому організації зроблено ряд висновків, зокрема кожна окрема людина повинна бути почутою, кожній людині повинна бути надана допомога в боротьбі з жорстокістю в сім'ї. Держава повинна підтримувати як організації, які займаються вирішенням проблем домашнього насильства, так і кожна родину окремо. Основною проблемою осіб, які підда-

ються таким злочинам, є саме страх залишитися наодинці у цій боротьбі за своє життя та життя своїх дітей. Адже завжди набагато легше не допустити вчинення злочину, ніж потім боротися з наслідками вчинення злочину. Доречним було б перейняти досвід провідних країн світу, у тому числі і США у боротьбі з домашнім насильством та допомозі жертвам зазначених антисупільних злочинів.

Current problems of combating domestic violence based on the experience of the USA

Domestic violence is one of the most widespread illegal actions of all countries, including Ukraine. In every country there are people who are directly faced with this problem and experienced the oppression and painful, both physically and morally, consequences of this negative social phenomenon.

Domestic violence includes a wide range of behavior, and it is a process when one person through the use of force methods and methods of compulsion commits a physical or psychological violence against another person (husband, wife, partner, girlfriend, boyfriend, child, adolescent and/or adult family member). Domestic violence is also showing up through mistreatment and beatings that have negative symptoms of directed behavior and not a single act of violence.

Experience from the USA shows us the problems in the prevention and anticipation of

domestic violence which is taking place in our country. Indeed, in of the USA there are a number authorities which main purpose is to study the problems of domestic violence and to identify the victims of these crimes, including those victims who didn't applied of violence act in their particular family. This monitoring and tracking is engaged by the National Coalition against Domestic Violence USA, this is as well contributed to the adoption of the so-called triad of acts on the protection of women from domestic violence (Violence Against Women Act of 1994, 2000, 2005).

After analyzing the US experience, on an example of particular State and organization which fight against domestic violence there we have made a series of conclusions. Every single person should be heard, every person should be provided by in dealing with cruelty of violence. The state should support organizations addressing the problems of domestic violence and every family individually. The main problem of persons who are exposed to such offenses is exactly the fear to be left alone in this struggle for their lives and the lives of their children. It is always much easier to prevent the crime than to deal with the consequences of it. It would be appropriate to learn from the experience of leading countries, including the United States, in combating domestic violence and assistance to the victims of those antisocial crimes.